

Izvještaj o radu u 2022. godini

Tijekom 2022. godine, u organizaciji Drugog mora i u suradnji s lokalnim, nacionalnim i međunarodnim umjetnicima, organizacijama i drugim partnerima, održani su sljedeći programi, javni događaji i projektne aktivnosti:

- šest izložbi u okviru programa *Galerija DM*
- devet događaja u sklopu programa *Refleks*
- izložbeni i konferencijski program u okviru interdisciplinarnog festivala *Moje, tvoje, naše* na temu šećera
- program festivala izvedbenih umjetnosti *Zoom*
- aktivnosti u sklopu projekta *FAP u Rijeci*
- aktivnosti u sklopu projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* vezane uz provedbu Istraživanja o umrežavanju na nezavisnoj kulturnoj sceni
- aktivnosti u sklopu projekta *Remote.lab*
- aktivnosti u sklopu projekta *Snađi se družē*

Programe smo redovito najavljivali putem naše [internetske stranice](#), newslettera i društvenih mreža ([Facebook](#), [Twitter](#), [Instagram](#)), te putem medija. Snimljene video i audio materijale pohranjivali smo na našem [Vimeo](#) i [Mixcloud](#) profilu, koji nam služe kao online arhiva. Fotografije s događanja redovito objavljujemo na našoj Facebook stranici i pohranjujemo na [Flickr](#) profil, odakle galeriju fotografija povezujemo s pripadajućim objavama na našoj internetskoj stranici.

Izvještaj o prihodima i rashodima u 2022. godini moguće je pronaći na stranicama Ministarstva financija Republike Hrvatske, u Registru neprofitnih organizacija, na [ovoj poveznici](#). U nastavku slijedi pregled provedenih programa i projekata.

1. GALERIJA DM

U sklopu programa Galerija DM, do sredine studenog 2022. godine u galerijskom prostoru Filodrammatice (Korzo 28/1, Rijeka) organizirali smo šest grupnih i samostalnih izložbi domaćih i inozemnih umjetnika i kolektiva.

Program smo započeli međunarodnom grupnom izložbom „**Mapiranje kartografije: suvremeni pristupi planetarizaciji**“ na kojoj su sudjelovali odabrani umjetnici i istraživači inovativnih i kreativnih kartografskih praksi: **Iman Dattoo, Aksiniya Peycheva, Pedro Hurpia, Marina Camargo, Paula König, Hara Shin, Luka Kedžo, Monika Dorniak, Latent Community Collective, Mari Fraga, Hanne Van Dyck, Yiannis Pappas, Matheous da Rocha Montanari i Deborah Mora**. Kustosice izložbe koja je trajala od 20. 1. do 18. 2. su **Sara Garzón, Ameli M. Klein i Sabina Oroshi** iz kustoskog kolektiva **Collective Rewilding**, koje su u sklopu otvorenja održale uvodno predavanje, uz performans umjetnice Monike Dorniak. Predstavljeni radovi istražuju različite manifestacije ljudskih odnosa i našeg planeta, društvene strukture, instrumentalizaciju karata kao oruđa kolonijalizma, te njihovo korištenje kao komunikacijsko oruđe za kontrolu društveno-prostornih odnosa. Izložba je imala i online izdanje, u kojem su, uz dokumentaciju izložbe i video radove, uvrštene i snimke razgovora s umjetnicima koji su sudjelovali u izložbi.

Od 3. do 25. 3. u galeriji smo predstavili izložbu „**Nazvala ih je poetički arhivi**“ slovenskog umjetnika **Mihe Horvata**, u konceptualnoj suradnji s umjetnicom **Aphrom Teslom**. U okvirima i kutijama od prozirnog pleksiglasa, autor je godinama arhivirao kolekcije, kompozicije i društvene komentare, čiji se sadržaj sastoji od umjetničkih koncepata do prizemnih stvari poput potrošenih rola toaletnog papira, pivskih boca ili razbijenih teniskih loptica. Arhiv je dijelom nastao i participacijom u radu brojnih drugih Horvatovih kolega i umjetnika, te institucija kao što su TK Branik, Fundacija Sonda, Kino Udarnik, Via Negativa, i druge. Izložba u Rijeci bila je prva na kojoj je arhiv izložen samostalno i izvan Slovenije.

Grupnu izložbu „**Water Cycles**“ kustoskog tima koji čine **Udi Edelman i Avital Barak** iz (CDA Holon, Izrael) organizirali smo od 12. 5. do 3. 6. S naglaskom na temu kruženja vode, ključno za održavanje života na našem planetu, izložba je okupila radove suvremenih izraelskih umjetnika – **Michal Baror, Maya Attoun, Haviv Kaptzon, Daniel Meir i Uri Katzenstein** – kojima su se pridružili hrvatski umjetnici **Toni Meštrović i Renata Poljak**, te švicarska umjetnica **Ursula Biemann**. Uz podršku Veleposlanstva Izraela u Hrvatskoj, izložba je postavljena u Rijeci u okviru suradnje Centra za digitalnu umjetnost CDA iz izraelskog grada Holona i Goethe Instituta, i kao dio opsežnog regionalnog umjetničkog i istraživačkog projekta „Atlas of Mediteranian Liquidity“ čiji je cilj izraditi interaktivni atlas o problemima voda diljem Mediterana; uz Tonija Meštrovića, u daljnji rad na ovoj platformi uključeni su dizajner Oleg Šuran, umjetnici Ivo Vičić i Robertina Šebjanić, i profesor Igor Ružić.

Pariški istraživačko-umjetnički kolektiv **RYBN.ORG** predstavio je od 1. do 23. 9. samostalnu izložbu „**Kabinet čudnovatih patenata**“. U formi dokumentarne multimedijalne instalacije, izložba je sadržavala kolekciju nacрта distopijskih izuma s naglaskom na neke od najneobičnijih primjera nastalih u eri nadzornog kapitalizma. Sakupljeni na jednom mjestu, ovi patenti pružaju pogled u budućnost koja se trenutno zamišlja i projektira u Silicijskoj dolini, pretvarajući distopiju Philipa K. Dicka u opipljivu stvarnost. U sklopu otvorenja izložbe, kolektiv je održao radionicu pod nazivom *Prekognitivni institut za industrijsko vlasništvo*, čiji su polaznici osmišljavati vlastite patente na temelju distopijskih zamisli spomenutog SF pisca, kako bi u toj ideji preduhitrili tehnološke gigante poput Googlea ili Amazona.

„**Life Is Full of Meaning**“, prva samostalna izložba riječke umjetnice **Sare Salamon**, predstavljena je od 6. do 28. 10., okupljajući radove koji su nastajali u protekle dvije godine kao nastavak serije „Arheološke iskopine“. Umjetnica kroz izložbu promišlja ulogu ljudi kao podvojenih promatrača svjetskih zbivanja, s naglaskom na ono što naziva „promatranjem katastrofe“. Izložba je inspirirana zanimanjem ljudi za mjestima na kojima se dogodila neka katastrofa – primjerice Pompejima ili New Orleansom nakon uragana Katrina – kao i podatkom da globalno zatopljenje i njegove posljedice poput ekstremnih suša pomažu arheolozima u otkrivanju zaboravljenih povijesnih lokaliteta koji postaju nove turističke atrakcije.

Umjetnica je u nekoliko navrata održala javna vodstva kroz izložbu za građanstvo, a u suradnji s portalom Kulturpunkt.hr snimljen je i audio vodič kroz postav. Suradnik na postavu izložbe bio je vizualni umjetnik i arhitekt Hrvoje Spudić.

Posljednja ovogodišnja izložba u okviru ovog programa je samostalna izložba digitalnog umjetnika i programera **Uroša Krčadinca „Svesvrstani“**, koja je otvorena 10. 11. i koja će trajati do 29. 11. Izložba je nastala u produkciji Doma kulture Studentski grad u Beogradu u okviru međunarodnog projekta *THEY: LIVE – Student lives revealed through context-based art practices*. Propitujući što u današnje vrijeme predstavlja zastava, umjetnik je napisao program „Fractal Nations“ koji može generirati beskonačan broj zastava i prilagoditi se svakom identitetskom potrošaču. Na izložbi su prikazane pojedine zastave koje su nastale pomoću spomenutog generatora, te odabrana vizualna rješenja prikupljena putem javnog poziva. Posjetitelji u galeriji mogu pristupiti interaktivnoj stranici i generirati svoj individualni simbolni identitet. Prije otvorenja, umjetnik je održao predavanje o ovom umjetničkom projektu i suvremenim tehnologijama za strojno učenje i automatsko generiranje sadržaja. Dan nakon otvorenja, održao je radionicu s učenicima Prve riječke hrvatske gimnazije.

Iako otvorenja izložbi zahtijevaju najviše priprema i privuku najviše pozornosti javnosti i medija, za vrijeme trajanja izložbi nastojali smo organizirati dodatne sadržaje kako bi održali zanimanje publike. To se prije svega odnosi na vodstva kroz postav koja su ili namijenjena zainteresiranoj javnosti, ili su ostvarena u suradnji sa srednjim školama i fakultetima. Kao što je spomenuto, uz pojedine izložbe organizirali smo razgovore s kustosima i autorima, te popratne radionice. Posjetiteljima nudimo mogućnost da, osim u fiksno radno vrijeme galerije, izložbe uz prethodnu najavu posjete u nekom drugom terminu. Radno vrijeme smo često prilagođavali drugim događanjima u zgradi Filodrammatice, u našoj ili tuđoj organizaciji, kako bi smo posjetiteljima omogućili dodatni sadržaj.

Pored redovitih objava informacija na mrežama Facebook, Instagram i Twitter, programe smo najavljivali na našoj internetskoj stranici na hrvatskom i engleskom jeziku. Osim na profilu Drugog mora, informacije objavljujemo i na Facebook stranici Galerija Filodrammatica. Na Facebooku objavljujemo zasebnu stranicu Facebook događanja za svaku izložbu. Kako bi dosegli što veći broj korisnika, dodatno plaćamo promociju pojedinih objava na mrežama Facebook i Instagram. Za potrebe svake izložbe, vizualne materijale, deplijane i plakate izrađuje dizajner Oleg Šuran. Osim u zgradi Filodrammatice, deplijane i plakate u veličinama B2 i A3 postavljamo na nekoliko punktova u centru grada, na riječkom Kampusu, kao i u izlozima zgrade gradskog poglavarstva i Informativnog centra Grada Rijeke. Vizual se u digitalnom obliku prikazuje na velikom ekranu u izlogu riječkog Turističkog informativnog centra. Obavijesti o izložbama šaljemo pretplatnicima na e-mail newsletter. Vidljivosti galerije doprinosi banner na balkonu zgrade s natpisom „Galerija Filodrammatica“, a za vrijeme radnog vremena izložbe na Korzu postavljamo samostojeće znakove s istim natpisom i plakatima tekuće izložbe. Fotografije otvorenja i postava izložbi dostupne su na našim Facebook i Flickr kanalima u formi albuma, te posredno i na našoj internetskoj stranici. Najave izložbi šaljemo lokalnim, nacionalnim i regionalnim medijima. Izložbe su pratili mediji kao što su Novi list, Torpedo Media, Tportal, Kulturistra, Nacional, Netokracija, Moja Rijeka, La Voce Del Popolo, Kulturpunkt, Grazia Hrvatska, Studentski.hr, Teklić, itd. Video priloge s otvorenja pojedinih izložbi objavljeni su na portalima Moja Rijeka i Torpedo Media, kao i u programu HRT-a i Kanala Ri. Prilozi i razgovori o izložbama objavljuvani su u eteru Radija Rijeke, Trećeg programa Hrvatskoga radija, Radija Korzo, Laganini FM-a, Radija Rože, KLFM-a, te na stranicama portala Kulturpunkt u formi audio vodiča kroz izložbu.

S obzirom na pozitivne reakcije samih sudionika, iskazano zanimanje i odziv publike, ostvarenu medijsku vidljivost, kao i otvaranje terena za buduće nacionalne i međunarodne suradnje, smatramo da je ovogodišnji izložbeni program uspješno proveden. Budući da je galerija u zgradi Filodrammatice jedina na glavnoj riječkoj pješačkoj ulici, izložbe u našoj organizaciji nesumnjivo predstavljaju velik doprinos kulturnoj i umjetničkoj ponudi grada, koji uz velik broj građana zainteresiranih za takve programe bilježi i sve veći broj turista. I ove smo godine nastavili s važnom praksom pružanja potpore lokalnim umjetnicima, što je ostvareno kroz uspješnu suradnju s umjetnicima Tonijem Meštovićem, Ivom Vičićem i Sarom Salamon, koja je u okviru ovog programa ostvarila svoju prvu samostalnu izložbu.

2. REFLEKS

Predstavljajući radove i razmišljanja umjetnika, teoretičara, kustosa i aktivista, u sklopu programa Refleks od 2009. godine organiziramo predavanja, radionice, okrugle stolove i rasprave na različite teme koje nam se čine važne za razumijevanje suvremenog svijeta.

Program je započeo razgovorom s kustosicama **Sabinom Oroshi i Ameli Klein** pod nazivom „**Promišljanje turizma prema novim paradigmama oporavka**“, održanim 21. siječnja u velikoj dvorani Filodrammatice povodom otvorenja skupne izložbe „Mapiranje kartografije: suvremeni pristupi planetarizaciji“. Kroz osvrt na radove hrvatske umjetnice Lane Stovičević, razgovor se bavio temom turizma kao važnog čimbenika u trajnom uništavanju klime, raznih ekosustava i održivog života u gradovima. Po završetku razgovora, umjetnica **Monika Dorniak** izvela je u prostoru galerije performans „**Walking In Two Directions (At The Same Time)**“ u kojem, povezujući medije nosive skulpture, izvedbe, slikarstva te pisane i snimljene riječi, obrađuje motiv „tjelesne kartografije“.

Javnim pozivom učenicima srednjih škola i studentima, početkom veljače započeo je drugi ciklus programa „**Gledanje Naglavačke**“. Riječ je o višemjesečnoj radionici suvremenih umjetničkih praksi i kritičkog mišljenja koju su vodile **Petra Čargonja i Elena Apostolovski** iz nezavisne inicijative **Spačke**, koja je u raznim formatima trajala od sredine veljače do kraja svibnja u Galeriji SKC. Sedam prijavljenih polaznika, **Lara Grdinić, Marija Blašković, Claudia Bošković, Toni Buškulić, Elena Štokovac, Dorian Jurešić i Nina Ćorić**, imali su priliku učiti o suvremenim umjetničkim praksama, te uz mentorstvo voditeljica realizirati autorski rad na temu po vlastitom izboru. Nastali radovi predstavljeni su na završnoj izložbi pod nazivom „**Ide Ide Identitet**“, održanoj u Galeriji SKC od 20. do 30. svibnja, za čije su postavljanje bili zaduženi sami polaznici. Uz razvijanje vlastitih ideja, polaznici su se upoznali s relevantnim temama i pojmovima koji kritički promišljaju vizualnu kulturu, s naglaskom na marginalne i rijetko zastupljene perspektive u umjetnosti i kulturi. Uz slobodu samostalnog odabira forme, u osmišljavanju radova vodili su se vlastitim iskustvima suočavanja s problematikom izbora između različitih životnih stilova i identiteta.

Riječki kulturolog i pisac **Aljoša Pužar** održao je 31. svibnja u velikoj dvorani Filodrammatice predavanje pod nazivom „**Ljupki novi svijet**“, o fenomenu „slatkoće“ kao estetičkoj ali i političkoj i etičkoj kategoriji. Počevši od tvrdnje da su društveni procesi „zaslađivanja“ zanemarena ali važna dimenzija suvremenog kapitalizma, politike i društvenog života uopće, Pužar je kroz izlaganje ponudio teorijsku osnovu i niz primjera iz korejske, američke i slovenske kulture.

Aktivnosti smo nastavili 6. lipnja, kada je u Galeriji Filodrammatica održan okrugli stol „**Kreativni rad kao platformski rad: Infrastrukture i interakcije**“, u kojem su sudjelovali **Ana Alacovska** (Copenhagen Business School, Danska) i **Jamie Woodcock** (The Open University, UK), uz moderaciju **Valerije Barade** (Sveučilište u Zadru). Događaj je organiziran u suradnji s Odjelom za kulturu i komunikacije Instituta za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) iz Zagreba, u sklopu aktivnosti Erasmus+ Jean Monnet projekta „platEU“. Kroz rasprave o temama platformskog rada i digitalnog rada općenito, okruglim stolom nastojalo se pozicionirati kreativne radnike i radnice unutar cjelokupne globalne platformske ekonomije, s ciljem razotkrivanja infrastrukturne podloge kreativnog rada posredovanog platformama i razmatranja mogućeg prostora za radničku solidarnost.

Povodom izložbe „Kabinet čudnovatih patenata“ u Galeriji Filodrammatica, pariški umjetnički kolektiv **RYBN.ORG** održao je cjelodnevnu radionicu „**Prekognitivni institut za industrijsko vlasništvo**“. Polaznici, koji su se na radionicu mogli prijaviti e-mailom putem javnog poziva, imali zadatak uspoređivati i pronalaziti sličnosti između mašte SF pisca Philipa K. Dicka i interesne sfere trenutno najvećih tehnoloških giganta, okupljenih pod nazivom „Big Tech“. Sudionici su surađivali u stvaranju hibrida postojećih patenata i spekulativne znanstveno-fantastične literature. Radionica je imala za cilj predvidjeti i proizvesti moguće patente koji bi, dugoročno gledano, mogli onemogućiti tehnološkim gigantima da Dickove fantazije zaista provedu u djelo, i u konačnici spriječiti da zastrašujuće distopijske slutnje postanu stvarnost.

Valeria Graziano, torinska teoretičarka kulture koja živi u Rijeci, održala je 6. listopada u velikoj dvorani Filodrammatice predavanje „**Intergalaktičke borbe za zdravstvo: razglednica iz Italije**“. Kroz izlaganje je predstavila pojedina istraživanja koja je provela u suradnji s Maddalenom Fragnito tijekom umjetničke rezidencije Matrice Lavoro u Milanu, tragajući u arhivama za zaboravljenim pričama o radničkoj borbi za javno zdravstvo u Italiji.

Kao dio programa trinaestog festivala izvedbenih umjetnosti Zoom, slovenska kazališna redateljica i dramaturginja **Lea Kukovičič** održala je 15. listopada izvedbeno predavanje „**FORSALE**“ u kojem je predstavila istoimeni konceptualni umjetnički rad, nastao u produkciji ljubljanskog Bunkera. Riječ je o projektu koji promišlja temu posjedovanja umjetničkog djela, ali premješta fokus na kazališnu umjetnost i organizira mogućnost posjedovanja dijelova kazališne predstave temeljem kupnje na dražbi. U izvedbenom predavanju umjetnica objašnjava i „izvodi“ genealogiju svog projekta, pitajući se kako bi umjetnici mogli prodavati svoj izvedbeni rad na drugačiji način od samog izvođenja u njegovom trajanju. Autorice izlaganja su Lea Kukovičič, Sodja Zupanc Lotker, Cristina Maldonado i Alma Selimović, a voditelj tehnike, zvuka i tona bio je Andrej Petrovčič.

22. listopada je u velikoj dvorani Filodrammatice održano predavljanje knjige „**Building Human Relations Through Art**“ (Onomatopoe, Eindhoven, 2022.), o radu i djelovanju beogradskog eksperimentalnog umjetničko-dizajnerskog kolektiva **Škart**. Uz urednicu knjige, hamburšku nezavisnu kustosicu **Sedu Yildiz**, na predavljanju je sudjelovao jedan od članova i osnivača kolektiva, **Dragan Protić**, dok je Đorđe Balmazović, iako je bio najavljen, zbog zdravstvenih problema morao otkazati dolazak.

Konačno, digitalni umjetnik i programer **Uroš Krčadinac** održao je 10. studenog u Filodrammatici razgovor o svojem projektu „**Svesvrstani**“, predavljen u formi izložbe koju smo u sklopu našeg galerijskog programa otvorili isti dan. Propitujući što u današnje vrijeme predavlja zastava kao jedan od standardnih nacionalnih simbola, umjetnik je napisao program „Fractal Nations“ koji može generirati beskonačan broj zastava i prilagoditi se svakom identitetskom potrošaču. Kroz priču o ovom zanimljivom umjetničkom projektu, umjetnik je u izlaganju govorio o estetici, poetici, politici i etici suvremenih tehnologija za strojno učenje i automatsko generiranje sadržaja.

U formi objava na hrvatskom i engleskom jeziku, događaje smo najavljivali na našoj internetskoj stranici. Objave smo dijelili na našim društvenim mrežama Facebook, Twitter i Instagram, a informacije smo slali putem e-maila pretplatnicima na naš newsletter. Za sve su programe izrađeni plakati koje smo postavljali na za to predviđenim mjestima u centru grada i sveučilišnog kampusa na Trsatu, kao i prepoznatljivi digitalni vizuali koji su korišteni za promociju putem društvenih mreža. Posebno izrađeni vizuali prikazivali su se na velikom ekranu Turističkog informativnog centra na Korzu. Fotografije te audio i video snimke pojedinih događanja dostupne su na našim Flickr, Vimeo i Mixcloud kanalima, kao i na Facebook stranici.

Pripremljene medijske najave slali smo na e-mail adrese lokalnih i nacionalnih medija. Programe su između ostalih najavljivali i o njima izvještavali Novi list, Radio Rijeka, Radio Roža, Moja Rijeka, Teklić, La Voce del Popolo, Radio Korzo, Totalni FM, Torpedo Media, Visit Rijeka, Civilno društvo, Culturenet, Kulturpunkt, Studentski, Jadranski, T-portal, Stilueta, HRT (Vijesti iz kulture), Akademija Art, Rijeka Online, Netokracija, Rep.hr, itd. Portal Moja Rijeka objavio je video prilog autorice Lucije Brkić s otvorenja završne izložbe programa „Gledanje Naglavačke“ u Galeriji SKC, a Torpedo Media video prilog o predavljanju knjige o kolektivu Škart. O istom je događaju pisala novinarka Katarina Bošnjak za tiskano i online izdanje Novog lista, pod naslovom „Svemirci u institucijama: Predstavljena knjiga o radu beogradskog kolektiva Škart“.

Budući da je riječ o programu u kojem objedinjujemo događaje različitih formata, od razgovora, predavanja i prezentacija, preko okruglih stolova, do radionica, sadržaj koji njime komuniciramo uspješno dopire do raznolike publike s različitim interesima. Također, ovaj program smatramo iznimno važnim po pitanju razvoja publike te edukacije i informiranja javnosti o temama, sadržajima i praksama iz

područja suvremene umjetnosti, pogotovo u smislu povezivanja s našim galerijskim programom i drugim aktivnostima koje provodimo kroz ostale programe.

3. MOJE, TVOJE, NAŠE

Sedamnaesto izdanje interdisciplinarnog festivala „Moje, tvoje, naše“ bavilo se temom *Šećera*. Program se realizirao u zgradi Filodrammatice (Korzo 28/1, Rijeka) kroz formu izložbenog i konferencijskog programa.

Grupna izložba „Šećer s istoka“ kustosa Ferenc Grofa otvorena je u Galeriji Filodrammatica 31. ožujka 2022. godine, okupljajući radove međunarodnih umjetnika i istraživača. Izložbu je nakon otvorenja bilo moguće razgledati do 29. travnja 2022. godine

Hibridna konferencija naslovljena „Šećer posvuda“ održala se u velikoj dvorani Filodrammatice i prenošena je uživo na YouTube kanalu Drugog mora od 01. do 02. travnja, uz moderirane rasprave i izlaganja pozvanih predavača selektiranih od strane riječkog umjetničkog kolektiva Fokus grupa (Iva Kovač i Elvis Krstulović).

Kroz odabranu temu šećera promotrili smo povijest raznovrsnih društvenih fenomena i prevrate u procesima globalizacije još od prve industrijske revolucije, kada se proizvodnja i trgovina šećernom trskom zasnivala na imperijalizmu, kolonijalizmu i robovskom radu, do danas kada pratimo promjene u suvremenom i globalnom svijetu, ali i lokalno prateći uništene tvornice u istočnoj Europi i Hrvatskoj. Austro-Ugarska je u Rijeci polovicom 18. stoljeća otvorila Rafineriju šećera, koja je imala monopol na tržištu carstva, čime je i naš mali periferni grad smješten u globalne tokove kapitala, postajući ujedno i suučesnikom u generiranju mračnih procesa tadašnje industrijske proizvodnje, poput prisilnog rada.

Na široki spektar pitanja koja otvara tema povijesti industrije šećera pokušali smo odgovoriti kroz umjetničku i teorijsku perspektivu, odnosno kroz izložbeni i diskurzivni program.

Izložbeni program

Program manifestacije započeo je otvorenjem izložbe „**Šećer s istoka**“ u četvrtak 31. ožujka u Galeriji Filodrammatica. Kustos izložbe je **Ferenc Gróf** (predaje na École Nationale Supérieure d'Art (ENSA) u Bourgesu u Francuskoj), a radove su izložili umjetnice i umjetnici: **Ludovic Bernhardt (FR)**, **Luz Blanco (FR)**, **Graciela Carnevale (AR)**, **Samuel Ferretto (FR)**, **Thibaut Gauthier (FR)**, **Ferenc Grof (FR)**, **Gokus Grupa (HR)**, **Chris Maker (FR)**, **Kyo Kim (FR/KR)**, **Matteo Locci (IT)**, **Ilona Nemeth (SK)**, **Anna Ponchon (FR)**.

Inicijalni koncept izložbe su osmislili slovačka umjetnica i kustosica Ilona Nemeth te francuski umjetnik i kustos mađarskog porijekla Ferenc Grof. Postav u Rijeci je četvrto postavljanje izložbe koja je u različitim formatima do sad bila prikazana u Bourgesu (FR), Bratislavi (SK) i Grazu (AT) otkuda je doputovala u Rijeku.

Kao alternativu kustoskom uvodu, Ferenc Grof je istraživanje za potrebe izložbe *Šećer s istoka* započeo kartom svijeta. Karta o dvjema biljkama, šećernoj trsci i šećernoj repi, o njihovoj ulozi u povijesti ropstva i naslijeđu plantažnog gospodarstva – mnoštvo relevantnih podataka kao uvod u temu prikazano je na dijagramu koji prati fluktuaciju cijena šećera od 17. stoljeća, naglašavajući bitne trenutke u povijesti industrije šećera i ključne točke za ovu izložbu.

Sugar Ballistic tiskana je publikacija ručno pisanog rada autora Kyo Kim u kojem se povezuju spekulacije na sjecištu povijesnih činjenica i suvremenih fenomena u svrhu pronalaženja alternativnih perspektiva o šećeru kao transformativnom elementu ekonomske i političke logike.

Rad *Igra kaosa* umjetnika Ludovica Bernhardta stolna je igra (koja se ne igra) o haićanskoj revoluciji koja je trajala od 1791. do 1804. godine. Santo Domingo / Haiti je bio jedan od vodećih svjetskih proizvođača šećerne trske u 18. stoljeću, postavši glavno odredište trgovine robljem u francuskom kolonijalnom

carstvu. Takozvani otoci šećera bili su uglavnom mjesta poljoprivredne proizvodnje. Otočne geografske karakteristike ovih otoka omogućile su kolonizatorima kvazi-potpunu kontrolu nad robovskom populacijom. Haićanska revolucija 1791-1804 bila je prva uspješna pobuna robova u osvit modernog doba i dovela je do stvaranja republike (Haiti). U radu *Igra kaosa*, pobuna robova uključenih u proizvodnju šećera označena je ludo-kartografskim eksperimentom: rad se temelji na remećenju grafičkih i geografskih kodova kao "kartografija kaosa" za stratešku društvenu igru u nastajanju. Događaji, okolnosti i robovi koji su pokrenuli ovu revoluciju predstavljeni su pomoću ikona, tekstova i pijuna. Ova kaotična igra-instalacija dočarava svijet u previranju, jedinstveni politički događaj u povijesti, ali i manipulativni odmak od igre u smislu manipulacije svijetom u smanjenoj skali. Instalacija bi uskoro trebala biti prilagođena da postane prava društvena igra s pravilima i igračima.

Tucumán Arde rad je poznate argentinske aktivistice i umjetnice Graciele Carnevale koji prikazuje isječak argentinske povijesti s kraja 60-ih 20.st. Naime, nakon što je vojna vlada odlučila zatvoriti tvornice šećera u Tucumánu 1968. godine, stanovništvo je dovedeno do siromaštva i gladi. Grupo de Arte de Vanguardia, skupina umjetnika i intelektualaca osmislila je projekt Tucumán Arde za CGTA (Confederación General del Trabajo de los Argentinos, Opća konfederacija argentinskog rada) kao intervenciju u masovnoj komunikaciji, generirajući kontrainformacije o situaciji u Tucumánu koje su se suprotstavljale onima koje su dolazile od argentinske diktature, u vremenu dok su političke stranke, obrazovna politika i masovni mediji bili strogo kontrolirani i cenzurirani od strane vlade. U okviru Prvog bijenala avangardne umjetnosti (1^a Bienal de Arte de Vanguardia) 1968. godine, grupa je osmislila izolirane akcije koje su formirale ukupnu kampanju, a koja je prošla nezapaženo do svoje konačne manifestacije. Grafiti i naljepnice Tucumán Arde (Tucumán gori) bili su postavljeni po cijelom gradu, a istovremeno su pojedini umjetnici doputovali u Tucumán kako bi istražili i dokumentirali uvjete i iskustva radnika. Dokumentacija je bila dio izložbe koju je posjetilo 3000 ljudi. (Izvor: arte-util.org) Za potrebe izložbe *Šećer s Istoka*, Graciela Carnevale je u suradnji s kustosom radila na privremenoj zidnoj instalaciji temeljenoj na njezinoj arhivi – archivosenuso.org.

Chris Maker u svom povijesnom dokumentarcu *Bitka za deset milijuna* analizira jedan od poznatih govora Fidela Castra od 26. srpnja 1970. Nekoliko mjeseci ranije, Castro je apelirao na kubanski narod da udruži svoje napore kako bi udvostručio žetvu šećerne trske – s ciljem proizvodnje 10 milijuna tona šećera – kao jedini način da se zaustavi katastrofalni pad kubanskog gospodarstva. Kao što je vidljivo u filmu o ekonomski bitci koju je pokrenuo Castro, cilj nije postignut unatoč sveopćoj mobilizaciji.

Ferenc Grof prikazuje i rad *Šećerni kod* – skupinu originalnih litografija Honorea Daumiera prikupljenih na aukcijskim web stranicama kojima daje novi život. Honoré Daumier (1808. – 1879.) bio je francuski grafičar, karikaturist, slikar i kipar koji je u svojim djelima komentirao društveni i politički život u Francuskoj tijekom 19. stoljeća. Plodan crtač, autor više od četiri tisuće litografija, najpoznatiji je po svojim karikaturama. Predstavljena serija objavljena je u satiričnom časopisu *Le Charivari* 1839. godine. U pozadini: stranice dekreta Code Noir (1724.), kojim se uređivalo ropstvo u Francuskom carstvu, pretapaju se s crvenom bojom službenog pečata Carske knjižnice, kako bi se kontekstualizirao vulgarni rasizam ove serije.

Samuel Ferretto u radu *Feitos de Açúcar* govori o transformaciji šećera i njegovu važnost kao resursau Brazilu. Promatranje metamorfoze šećera i važnosti kao osnovne sirovine i resursa u bioetanol otvara nekoliko političkih, ekonomskih i ekoloških pitanja.

Anna Ponchon predstavila je rad *I like my CEO as I like my sugar, white and refined*. Radi se o izdavačkom projektu koji koristi kodove obrazovne web stranice s otvorenim pristupom combiendesucres.fr. Rad ima za cilj pokazati apsurdne ekonomske razlike među različitim akterima u industriji šećera, od vrha do dna, kao i sveprožimajuću prisutnost lobija šećera na lokalnoj i međunarodnoj razini. U prostoru ove publikacije novac više ne postoji, sve se pretvara u šećer kao primitivno sredstvo razmjene.

Easter Sugar video rad umjetnice Ilone Nemeth sintetizira njeno istraživanje o povijesti i postupnom nestanku slovačke industrije šećera. Između 2017. i 2022. godine, umjetnica i njezini suradnici

intervjuirali su važne dionike slovačke industrije šećera, uz pažljivo mapiranje i snimanje nekadašnjih mjesta proizvodnje. Ovaj dio projekta Eastern Sugar povezuje iskaze ključnih figura, ocrtavajući njihove pojedinačne uloge tijekom najnovijih procesa transformacije koji su utjecali na same temelje trgovine i proizvodnje šećera.

Matteo Locci kroz rad *I'd like to build the town a font* na duhovit način kroz prikazane reklame Coca-Cole i korištene inzulinske igle prijatelja dijabetičara osvrće se na bolesti koje su pošasti suvremenog doba zbog prekomjerne konzumacije šećera - poput dijabetesa i na ulogu velikih kompanija koje nas potiče na sve veću potrošnju i konzumaciju.

Price Inventory in ascending order, Sugar No. 11 rad je umjetnika Thibauta Gauthiera. Sugar No. 11 globalni je referentni ugovor koji određuje cijenu sirovog šećera dobivenog iz trske. Predstavljena serigrafija rangira cijene šećera uzlaznim redoslijedom u razdoblju većem od 100 godina. Spomenute su cijene ilustrirane (nepotpunim) katalogom maraka izdanih između 1918. i 2019. godine, na kojima je šećer prikazan kao motiv. To postavlja pitanje: zašto su neke države markama promovirale šećer u određenoj godini kada je cijena šećera dosegla određeni iznos? Ove marke predstavljaju drugu stranu cijene: proizvodnju šećera i njezinu povezanost s nacionalnom voljom.

Rad *Landscape* umjetnice Luz Blanco sastoji se od dva otisnuta komada svile koja se međusobno preklapaju u nadopunjuju: dvije arhivske slike koje prikazuju industriju šećerne trske, ropstvo i burzovne špekulacije u vezi s američkim uplitanjem na Kubi u prvoj polovici 20. stoljeća. Kao posljedica preklapanja, jedan od komada svile zaklanja dio drugog. Njegovim podizanjem otkrivamo da je taj dio potpuno prazan. U vidljivom dijelu teško je razaznati prisutnost poljoprivrednih radnica koje se kao kamuflirane uklapaju u krajolik. Dvije slike vode dijalog s brisanjem sjećanja, što dovodi do promišljanja pojma arhiva: one čine vidljivim brisanje nevidljive radne snage špekulativnom moći koju predstavlja gornja slika – detalj certifikata o dionicama burze za šećer dobiven od trske – koja briše sliku ispod nje poput agensa koji izaziva amneziju, stvarajući prazna područja koja se čine kao da su nepopravljivo osuđena poviješću. Sravnjeni krajolik.

Riječki umjetnički kolektiv Fokus Grupa predstavio je rad *Vedute iz palače Tršansko-riječke privilegirane kompanije*. U najstarijoj austrougarskoj šećerani, otvorenoj sredinom 18. stoljeća u Rijeci, niz slikarija „idealiziranih“ krajolika – djela nepoznatih autora – uključuje i prikaze robova. Takozvane Vedute ideate rijedak su prikaz rasiziranog robovskog rada u Austro-Ugarskom Carstvu, koji ukazuje na nevidljivi rad koji je omogućio industrijsku proizvodnju šećera i učinio vidljivima odnose Austro-Ugarskog Carstva, a time i perifernog lučkog grada Rijeke, s globalnim tokovima kapitala i povijesti kolonijalizma. Prenamjenom industrijske zgrade u okviru projekta Europske prijestolnice kulture Rijeka 2020 – Luka različitosti, Vedute ideate danas su javno izložene u sklopu postava Muzeja grada Rijeke. U novom postavu prepoznaju se globalne povezanosti, ali eksplicitno priznanje kolonijalizma kao sastavnog dijela industrijalizacije i razvoja Rijeke nije izneseno.

Konferencijski program

Konferencijski dio manifestacije organiziran je u suradnji s riječkim umjetničkim i teorijskim kolektivom **Fokus Grupom** i održan je u velikoj dvorani Filodrammatice 01. i 02. travnja.

Održana na engleskom jeziku, međunarodna konferencija pod nazivom *Šećer posvuda* bila je hibridnog formata: dio govornika svoja izlaganja održao je u fizičkom prostoru, a dio je sudjelovao putem video veze. Zainteresirana publika je, osim u dvorani Filodrammatice, konferenciju mogla uživo pratiti i putem platforme Zoom i YouTube kanala Drugog mora.

Konferencijski program bio je strukturiran u tri panela:

- Mapiranje (sudionici: **Dale W. Tomich; Ferenc Grof**)
- Dekolonizacija periferija (sudionici: **Catherine Baker; Fokus Grupa; Anton Lederer**)
- Rad šećera (sudionici: **Kolya Abramsky; Graciela Carnevale; Ilona Nemeth**)

Konferenciju je sa svojim izlaganjem otvorio profesor Dale Tomich, emeritus sociologije na Sveučilištu Binghamton, Državno sveučilište u New Yorku koji posvetio svoj profesionalni život temama koje se bave ekonomijama šećera, ropstvom, radom i kapitalom, a kao kuriozitet, hrvatskih je korijena i osobno je vezan uz riječku rafineriju šećera u kojoj je njegova baka kao djevojčica bila jedna od radnica. U okviru panela *Mapiranje* Tomich je izložio prezentaciju pod naslovom *Priča o dva šećera: preustroj devetnaestostoljetne trgovine šećerom*. U prezentaciji je razmatrao uloga šećera proizvedenog iz šećerne repe i šećerne trske u preuređenju svjetskog tržišta šećera tijekom devetnaestog stoljeća.

Ferenc Grof je kroz prezentaciju *Mapiranje šećera – uvijek istočno na nečijoj karti* tematski povezo s radovima predstavljenima na izložbi osvrćući se primarno na kartu svijeta predstavljenu u formi dijagrama i izrađenu za izložbu *Šećer s Istoka*.

Dr. Catherine Baker kroz predavanje *Šećer na dnu šalice: kolonijalnost, rasa i post-jugoslavenska obala* osvrnula se na ulogu polu-periferije u vrijeme kolonijalizma i plantažnog ropstva, odnosno na ulogu prostora poput naših koji nisu u izravnom smislu bili ni kolonizatori ni kolonizirani, ali su bili dijelom carstava koja su izvlačila bogatstva iz Afrike i Amerike.

Anton Lederer, osnivač i umjetnički voditelj centra za suvremenu umjetnost <rotor> iz Graza u predavanju *Žudnja za šećerom* govorio je o vezama Rijeke i Graza unutar Austro-Ugarske Monarhije, odnosno u transportnim linijama koje su povezivale Rijeku i Jadran s unutrašnjosti Carstva i naveo je brojne primjere procvata i propadanja industrije šećera kroz različite povijesne cikluse.

Fokus Grupa (Iva Kovač i Elvis Krstulović) u izlaganju *Nema izvan karte* kreću od reference vizualnog traga iz Vedute iz palače Tršćansko-riječke privilegirane kompanije (riječka rafinerija šećera, današnji Muzej Grada) koji ukazuje na postojanje prekomorskog ropstva, a nalazi se na dekorativnoj slici jedne od prostorija palače koja je bila sjedište rafinerije. Tu sliku uzimaju kao uvod u raspravu o gospodarskom prosperitetu perifernog lučkog grada Rijeke i njegovoj povezanosti s globalnom trgovinom, što ga stavlja u odnos s poviješću kolonijalizma i ekstrakcionizma.

Drugi konferencijski dan ugostio je zadnji predviđeni panel s tri predavača i završnu raspravu.

Kolya Abramsky (UK) u izlaganju *Dijalektika šećera: snimak dvadesetog stoljeća* bavio se politikom šećera osobito u drugoj polovici 20.st. Kao i druge ključne strateške robe poput nafte, čaja, kave, kakaa, gume i šećer igra važnu ulogu kao oružje protiv neokolonijalizma postavši alatom u borbi za nacionalno oslobođenje, socijalizma ili komunizam – ovisno o pojedinoj situaciji i kontekstu. Uspostavljanjem međunarodnih organizacija i sporazuma naponi borbe se kontinuirano sudaraju s naporima kapitala za njihovim razbijanjem i ponovnim podređivanjem šećera i drugih roba tržišnoj logici svjetskog gospodarstva.

U predavanju *Južni šećer* Graciela Carnevale govori o svom radu predstavljenom na izložbi, odnosno o interdisciplinarnom umjetničkom projektu i protuinformacijskoj akciji koja je imala za cilj rasvijetliti društvene posljedice političke i ekonomske politike diktatorske vojne vlade, koja je odlučila zatvoriti brojne tvornice šećera u Tucumánu, gdje je proizvodnja šećera bila glavna industrija 1960-ih godina. Tucumán Arde je predlagao inovativne strategije koje se u to vrijeme nisu koristile, istražujući mogućnosti proširenja prakse umjetnosti koja je shvaćana kao instrument društvene promjene.

Kroz predavanje *Istočni šećer* Ilona Németh se osvrće na istraživački rad kojim se bavi od 2017. godine. Nakon niza samostalnih izložbi, posebice u Kunsthalle Bratislava 2018. godine, pokrenula je međunarodni istraživački projekt *Eastern Sugar* (2019.-2021.), u kojem su se pojedini aspekti recentne europske povijesti gledali kroz prizmu industrije šećera u srednjoj Europi. Kroz umjetnička istraživanja, kustosku suradnju, stvaranje novih umjetničkih radova, pet međunarodnih skupnih izložbi, participativne instalacije, javne i obrazovne programe te opsežnu interdisciplinarnu publikaciju, projekt je istraživao proces „raščišćavanja“ srednjeeuropske proizvodnje šećera. U okviru ovog kolaborativnog istraživačkog programa, šećer je shvaćen kao metafora za poimanje Europe i svijeta koji su u neprestanom procesu transformacije, uzimajući u obzir kolonijalni utjecaj prošlosti, ali i sadašnjosti.

Nakon svakog od predstavljenih panela uslijedila je rasprava s izlagačima i publikom, a konferencija je završila završnom raspravom svih sudionika konferencije.

Kao i protekle dvije godine, organizacija javnih programa i ove je godine izazovnija nego što je to bila u predpandemijsko vrijeme. Program smo organizirali u travnju, dok je još uvijek na snazi bila većina protuepidemijskih mjera, ali i povećani oprez među sudionicima i publikom.

Dio sudionika diskurzivnog programa trebao je biti uživo u Rijeci na programu, ali zbog različitih okolnosti uslijed epidemije COVID-a u program su se ipak mogli uključiti samo online. Tako je jedan od prvih, dijelom i predviđenih mogućih koraka prilagodbe situaciji bilo organiziranje hibridnog diskurzivnog programa umjesto onog uživo čime smo uspješno prebrodili potencijalne poteškoće u organizaciji. Ipak, zadovoljni smo što je barem dio sudionika mogao sudjelovati uživo u Rijeci.

Također, otvaranje izložbe je organizacijski zahtijevalo pojačanu kontrolu istovremenih posjetitelja u prostoru koja je odgovarala kvadraturi prostora, dezinfekciju ruku posjetitelja, nošenje maske, itd, što čini normalnu proceduru ophođenja u protekle dvije godine na većim javnim okupljanjima, ali istovremeno i ograničava komunikaciju i boravak publike u izložbenom prostoru.

Tema šećera zahvaća različite društveno relevantne sfere, tematizira globalne fenomene kompleksne prošlosti, ali i niz vrlo lokalnih i suvremenih ekonomskih, ekoloških, pravnih i društvenih pitanja. Kroz realizaciju izložbenog i diskurzivnog programa smatramo da smo ponudili odgovore na brojna pitanja, ali i doprinijeli mogućoj budućoj raspravi. Na programu su sudjelovali brojni srednjoškolci i studenti (učenici riječkih gimnazija, ekonomske i prirodoslovno-grafičke škole; studenti povijesti umjetnosti i kulturologije Sveučilišta u Rijeci) s kojima imamo uspostavljenu dugoročnu suradnju i vjerujemo da im otvaramo nove tematske horizonte i približavamo estetsku i kritičku poziciju kojoj nisu prečesto izloženi. Također, program je posjetila i brojna stručna i umjetnička javnosti, kao i građanstvo koje je ova tema zainteresirala.

Zahvaljujući međunarodnom karakteru programa i društvenoj aktualnosti teme, sedamnaesto izdanje manifestacije Moje, tvoje, naše privuklo je pozornost medija te domaće i međunarodne publike. Otvorenju izložbe je prisustvovalo stotinjak posjetitelja, što možemo ocijeniti zadovoljavajućim s obzirom na pandemijske uvjete i mjere zaštite od širenja zaraze koje se primjenjuju u organizaciji kulturnih i umjetničkih događanja. Organizirana su i četiri vodstva kroz izložbu za najavljene posjetitelje (školske grupe i studente) te za građanstvo na kojima je prisustvovalo još stotinjak posjetitelja. Izložbu je do njenog završetka posjećivalo između 10 i 20 posjetitelja dnevno, što je osim u redovnom radnom vremenu galerije bilo moguće učiniti i u drugim terminima uz prethodnu najavu. Ukupan broj posjetitelja izložbe je tako bio između oko 700 posjetitelja. Konferencijski program je pratila publika uživo kao i online publika (putem YouTube kanala i Facebook stranice Drugog mora), a ukupno se radi oko 200 korisnika.

4. ZOOM FESTIVAL

Trinaesto izdanje festivala izvedbenih umjetnosti **Zoom** održano je od 14. do 19. listopada u prostorima Filodrammatice i Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku, okupljajući izvedbe kazališnih umjetnica i umjetnika iz Hrvatske i Slovenije. Manifestacija je kao festival izvedbenih umjetnosti pokrenuta 2010. godine s idejom da se svake godine usredotoči na pojedinu temu, rad određenog suvremenog autora, umjetničku scenu ili umjetničku praksu. Ovogodišnji je program je svoju tematsku okosnicu crpio iz niza urgentnih situacija u koje je čovječanstvo uronjeno, uz predstave koje su se nastojale oduprijeti pesimizmu i ponuditi različite vizije budućnosti

Festival je Filodrammatici u petak 14. listopada drugu godinu zaredom otvorila najnovija predstava višestruko nagrađivanog slovenskog redatelja **Žige Divjaka**. Riječ je o predstavi „**Vrućina**“ koja je nastala u koprodukciji Slovenskog mladinskog gledališča, festivala steirischer herbst '21 iz Graza i ljubljanske Maske. Predstava se bavila temom klimatskih promjena, koja je posebno važna za mlade koji će naslijediti planet. Umjetnički tim u predstavi promišlja o ideji odrasta (eng. *degrowth*) i osjećaju bijesa koji obuzima gotovo svakoga tko se zadubi u problematiku očuvanja okoliša. U predstavi su glumili Damir Avdić, Mina Palada, Draga Potočnjak, Maya Sara Unger, Vito Weis i Gregor Zorc. Za tehničku produkciju predstave bili su zaduženi Boris Prevc, Tine Mazalovič, Tadej Čaušević, Sven Horvat, Matjaž Brišar, Mitja Strašek, a za kostimografiju Tina Pavlović.

Idućeg je dana, 15. listopada, na Korzu ispred Filodrammatice u 12 i 12:30 sati održana *flash mob* opera „**Lirski trenuci u gradu**“ renomiranog belgijskog redatelja **Dirka Opstaelea**, nastala u produkciji ljubljanskog Bunkera. Pjevači su bili profesionalni slovenski operni umjetnici Katja Konvalinka, Jure Počkaj, Diego Barrios Ross i Barbara Sorč. Od svoje premijere 2011. godine, ova „iznenadna izvedba“ svjetski priznatih opernih umjetnika nastavlja se održavati u Ljubljani uz brojna međunarodna gostovanja i turneje. Riječke izvedbe izazvale su veliko zanimanje prolaznika, dok su snimke na društvenim mrežama nastavile izazvati pozitivne reakcije i komentare tjednima nakon samog događaja.

Kasnije istog dana, u Filodrammatici je održano izvedbeno predavanje slovenske kazališne redateljice i dramaturginje **Lee Kukovičič**. Autorica je u izlaganju predstavila projekt „**FORSALE**“, aukcijsku kuću za izvedbe koja je osnovana 2021. godine kao prva aukcijska kuća u svijetu koja prodaje kazališne predstave. Prva aukcija održana je u Sloveniji na festivalu suvremene izvedbene umjetnosti Mladi Levi, na aukciji performansa „*Ich kann nicht anders*“ slovenskog kolektiva Beton Ltd. Ovaj nsvakidašnji konceptualni umjetnički rad nadilazi kazalište i poigrava se s ekonomijom, zadirući u samo ništavilo najpopularnije i najrazvikanije fikcije, novca. Izvedba je nastala u produkciji ljubljanskog Bunkera, a autorice su Lea Kukovičič, Sodja Zupanc Lotker, Cristina Maldonado i Alma Selimović. Voditelj tehnike, zvuka i tona bio je Andrej Petrovčič.

Tragikomičnom monodramom „**Mala čuda**“, koja je održana u nedjelju 16. listopada u Filodrammatici, riječka glumica **Sanja Milardović** predstavila se publici kao autorica teksta, redateljica i izvođačica. Riječ je o predstavi slojevitog narativa koji fragmentirano prati sadašnjost i prošlost spisateljice Ane u kombinaciji sa nadrealnom i apsurdnom pričom izgrađenom oko Flore, glavnog lika njezinog romana. Predstava je mišljena kao igra slagalice kroz različite formate i ispovjedne fragmente, završno zaustavljene ne samo u točki vlastitog preživljavanja katastrofe, nego i razumijevanja samoubojstva bliske osobe. Predstava je nastala u produkciji Teatra EXIT i TeatruMa, a voditelj rasvjete i tona bio je Martin Miščin.

Festival se nastavio 18. listopada u Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku, gdje je održana predstava „**Melodrama**“ riječke umjetnice **Ivane Kalc**. Inspirirana djelom „Društvo spektakla“ autora Guya Deborda iz 1967., autorica kroz formu suvremenog plesa istražuje spektakl kao produžetak konzumerističkog tržišta i kapitalizma, a koji se proširio svim sferama ljudskog života te ovladao načinom na koji percipiramo stvarnost. Autor glazbe i voditelj tona bio je Josip Maršić, a voditelj rasvjete Ivan Bauk.

Program je završio u Filodrammatici u srijedu 19. listopada, dvama izvedbama plesne predstave „**Parquet Ball**“ slovenske koreografkinje **Mateje Bučar**. U središtu izvedbe su dvije lopte od parketa, koje su se, uz nestalnu prisutnost rasplesanih tijela izvođačica Kristine Aleksovove i Tine Valentan, kretale po prostoru pomoću daljinskog upravljanja od strane redateljice. Predstava je nastala u produkciji ljubljanskih organizacija DUM i Zavod Maska, vizualni koncept potpisuje Vadim Fiškin, a zvukom i svjetlom upravljao je Borut Savski.

Ulaz je na sve programe bio besplatan, pri čemu je zbog ograničenog broja mjesta besplatne ulaznice bilo potrebno rezervirati putem e-maila. Za vrijeme trajanja festivala, u prostoru Galerije Filodrammatica održavala se izložba „Life Is Full of Meaning“ umjetnice Sare Salamon, čije smo radno vrijeme produžili u skladu s trajanjem predstava, kako bi publici omogućili dodatni sadržaj.

Sve informacije o festivalu i rasporedu programa objavili smo objavili na hrvatskom i engleskom jeziku na našoj internetskoj stranici, na koju smo naknadno uvrštavali galerije fotografija. Obavijesti i najave festivala dijelili smo putem društvenih mreža Facebook, Instagram i Twitter stranice Drugog mora, kao i Facebook stranice Zoom Festival Rijeka. Na Facebooku i Instagramu smo redovito objavljivali raspored za pojedine dane te fotografije i kratke opise događaja prethodnog dana. Na društvenoj mreži Facebook izradili smo posebnu stranicu događaja na kojoj su korisnici mogli doći do svih potrebnih informacija, poveznica i novosti. Kako bi dosegli veći broj publike, dodatno smo plaćali promoviranje pojedinih objava na Facebooku. Obavijest o festivalu i rasporedu programa poslali smo putem e-maila pretplatnicima na naš newsletter. Za distribuciju plakata dimenzija B1 angažirali smo tvrtku koja ih je postavila na za to predviđene površine diljem grada, pri čemu smo dio postavili sami na raznim mjestima u centru. Plakat je također bio istaknut u izlogu zgrade Gradske uprave, dok je vizual u digitalnom obliku bio prikazan na velikom LED ekranu u izlogu obližnjeg Turističkog informativnog centra. Distribuirali smo i deplijan koji je sadržavao informacije o rasporedu i opise izvedbi. U promociji programa surađivali smo s pojedinim srednjim školama i fakultetima, pri čemu se od većih skupina koje su organizirano posjećivale predstave izdvajaju studenti Akademije primijenjenih umjetnosti te učenici Gimnazije Andrija Lj. Adamić te Prirodoslovne i grafičke škole Rijeka.

Najavu festivala slali smo na adrese lokalnih, regionalnih i nacionalnih medija, a informacije o programu između ostalih su objavili Novi list, Moja Rijeka, Culturenet, Torpedo Media, Teklić, SeeCult, Film Mag, itd., te radijske postaje Radio Rijeka, Laganini FM, Radio Korzo, Radio Roža, itd. Dnevne najave predstava redovito su objavljivane u rubrici Informator Novog lista. S portalom Kulturpunkt.hr uspostavili smo medijsko partnerstvo, te je, pored najave programa, na portalu bio istaknut vizual festivala u formi banner. Autorica Nika Krajnović za spomenuti je portal napisala osvrt na predstavu „Vrućina“ Žige Divjaka, naslova „Anksiozni svijet spore apokalipse“. O istoj je predstavi osvrt pod nazivom „«Vrućina» Žige Divjaka: Kazališno upozorenje na klimatske promjene“ napisala novinarka Novog lista Kim Cuculić. Fotografije i snimke flash mob opere „Lirski trenuci u gradu“ na svojim su društvenim mrežama prenijeli pojedini riječki portali i mnogi privatni korisnici, a snimka cijele izvedbe je na našoj Facebook stranici pregledana više od dvanaest tisuća puta. Fotografije svih izvedbi, autorica Katje Ivančić i Tanje Kanazir, objavili smo u formi albuma na našoj Facebook stranici i Flickr profilu, te na našoj web stranici.

Zahvaljujući raznovrsnom programu, te domaćim i stranim izvođačima čija su imena i umjetničko djelovanje dobro poznati lokalnoj publici, sve izvedbe ovogodišnje manifestacije bile su iznimno dobro posjećene. Iako ovakav program iz područja izvedbenih umjetnosti nije jednostavno održavati uz financijska sredstva koja se iz godine u godinu sve više smanjuju, dok svi troškovi usporedno rastu, zbog njegovog značaja koji prepoznajemo u odazivu, zanimanju i povratnim informacijama od strane publike, festival i dalje planiramo nastaviti organizirati.

5. FAP U RIJECI

Projekt **FAP u Rijeci** proveden je tijekom 2022. godine u suradnji Drugog mora i umjetničke grupe Jednostavno rečeno, uz potporu Zaklade Kultura nova.

Istraživanje industrijskog naslijeđa bivše Jugoslavije praćenjem tragova veza između kooperanata otvara mogućnost razumijevanja ne samo strukture industrije bivše države nego i utvrđivanje kulturnih i socijalnih veza između različitih sredina. Naslanjajući se na već obavljeno istraživanje o tvornici FAP u Priboju, namjera ovog istraživanja bila je utvrditi veze između bivše tvornice Rikard Benčić (i samog grada) s FAP-om, ali i drugim kooperatnima FAP-a, poput tvornice autobusa iz Zagreba ili čeličanom u Zenici. Istraživanje je također trebalo dati uvid u način upravljanja, međuljudske odnose, proizvodni proces u samoj tvornici Benčić.

Umjetničko istraživanje proveli su Luka Knežević Strika, Isidora Popović i Ivana Bogičević Leko, koristeći metodologije desk researcha, istraživanja arhiva, posjeta i obilazaka tvornica, fotografiranja i intervjua.

S obzirom na kratak vremenski okvir koji je bio dostupan za provedbu istraživanja, istraživači su se više fokusirali na istraživanje arhivske građe, a koristili su metode intervjua s troje sugovornika, dok su se za ostale usmene izjave koristili video i audio materijalima prethodnih istraživača, i naravno, literaturom. Na terenu su dobili novi kontekst sagledavanja tvornice "Rikard Benčić" u svjetlu prenamjene prostora tvornice, u prostor novog kulturnog centra. S obzirom da Drugo more u svom radu vrlo često surađuje s Muzejom moderne i suvremene umjetnosti koji se nalazi u zgradi bivšeg kompleksa Benčić bilo je važno uspostaviti suradnju s umjetničkom grupom Jednostavno rečeno koja se do sada u više navrata bavila istraživanjem utjecaja industrijske baštine na sve aspekte života u interkulturalnim sredinama pa se tema izvrsno nadovezuje na priču o Rijeci.

Prije i tijekom provedbe ovog projekta održalo se više Zoom sastanaka s Davorom Miškovićem iz Drugog mora, kao i sastanak prilikom dolaska u Rijeku. Prostori Drugog mora bili su svojevrsna polazišna točka u kojoj su surađivali istraživači i zaposlenici Drugog mora. Održali su se i dogovori s predstavnicima Autotroleja Rijeka prije samog dolaska u Rijeku te susret s njima u Rijeci. U svemu je posredovao Davor Mišković iz Drugog mora. Prije dolaska u Rijeku dogovoren je i sastanak s Eugenom Gudcem, savjetnikom za promet Primorsko goranske županije, s kojim su se istraživači susreli i za vrijeme boravka u Rijeci. Kako bi se uspostavila suradnja s Državnim arhivom u Rijeci dopisivanje je započelo i prije samog dolaska u Rijeku o materijalima vezanim za TORPEDO i FAP. Nakon dolaska u Rijeku istraživači su posjetili Arhiv (gdje su uglavnom radili samostalno), ali su i razgovarali s arhivisticom koja je ustupila traženu arhivsku građu i evidentirala temu istraživanja. Navedeni dogovori odvijali su se putem e-maila, Zooma, telefonskih poziva i fizičkih susreta.

Desk research podrazumijevao je da istraživači na internetu i bibliotekama pronađu materijale vezane za kulturno i industrijsko naslijeđe Rijeke. Kroz nekoliko Facebook grupa, kao i internetskih stranica koje okupljaju ljude zainteresirane za povijest transporta, pronašli su interesantne priče i obilje fotografija. U Hrvatskoj tehničkoj enciklopediji našli su materijale o tvornicama "Rikard Benčić" i "Torpedo". Dobili su link za film o tvornici "Rikard Benčić" čiji je producent udruga Filmaktiv iz Rijeke i njenom preimenovanju i prenamjeni u kulturni centar, koji sada u svom sklopu ima kino, muzej, galeriju i Dječju kuću, a u gradi se i Gradska knjižnica. Razgovarali su s nekadašnjim radnicima tvornice koji su pričali o svojim radnim i životnim iskustvima vezanim za tvornicu. U razgovoru se otvorila zanimljiva tema, koja je važna za cjelokupnu regiju, a to je - na koje sve načine gigantske prostore nekadašnjih tvornica možemo transformirati ili iskoristiti kako ne bi zauvijek ostali u derutnom stanju. U ovom segmentu Drugo more vidi svoj interes i doprinos

obzirom da djeluje u Rijeci i da je kroz svoj protekli rad sudjelovalo na više događaja povezanih uz industrijsku baštinu Rijeke.

Istraživanje u Državnom arhivu podrazumijevalo je istraživanje tvorničkih monografija, kataloga i tvorničkih novina, u kojima su istraživače posebno zanimala teme kao što su svakodnevni život tvornice, socijalni programi, programi solidarnosti, karikature na humorističnoj stranici koje govore o promjenama koje su se tijekom godina događale u društvu i krizi socijalizma, te izvoz i posebno kooperacije s drugim tvornicama, s obzirom da je to tema koja je istraživačima bila važna za priču o povezivanju, suradnji i solidarnosti.

Samo istraživanje je dokumentirano fotografijama, zapisima, te jednim snimljenim intervjuom. Prikaz istraživanja bit će dostupan na internetskoj stranici udruge Jednostavno rečeno. Obradeni i kontekstualizirani materijal bit će dio predstavljanja udruge Jednostavno rečeno putem izložbi i javnih događaja, te će na taj način biti dostupan široj publici.

6. NOVA JAVNA KULTURA I PROSTORI DRUŠTVENOSTI

Projekt **Nova javna kultura i prostori društvenosti** bavi se unapređenjem lokalne infrastrukture za kulturne i društvene aktivnosti te promovira decentralizaciju, veću inkluzivnost, povećanje dostupnosti i razvoj sudioničkog upravljanja. Projekt povezuje organizacije civilnog društva uključene u procese osnivanja društveno-kulturnih centara, akademsku zajednicu i lokalne kulturne institucije kroz provedbu znanstvenih istraživanja i izradu smjernica za unapređenje kulturnih politika. Kroz projekt se zagovaraju promjene u kulturnoj politici temeljene na inovaciji u upravljanju kulturnom infrastrukturom u kojem ravnopravno sudjeluju organizacije civilnog društva, javna uprava i lokalna samouprava te građani. Nositelj projekta je **Savez udruga Klubtura**.

Partneri u projektu su Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Savez udruga Kaoperativa, Platforma Doma mladih, Art radionica Lazareti, Savez udruga Molekula, Savez udruga Rojca, Kurziv – Platforma za pitanja kulture, medija i društva, Savez udruga Operacija grad, Platforma za Društveni centar Čakovec, i Drugo more.

Ciljevi:

1. Povezati u tematsku mrežu organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu i druge dionike koji se bave praksom i promišljanjem razvoja infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti te ojačati njihove kapacitete i znanje za umrežavanje;
2. Proizvesti i javnosti predstaviti relevantna i znanstveno utemeljena znanja o značaju lokalne infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti (javni kulturni centri i društveno-kulturni centri), novim modelima upravljanja u kulturi te praksama i umrežavanju u OCD-a u kulturi, koja će služiti kao temelj za izradu smjernica za unapređenje kulturne politike;
3. Razviti i staviti na dnevni red donositelja odluka argumentirane i znanstveno utemeljene prijedloge za unapređenje kulturne politike vezane za infrastrukturu za kulturu i društvene aktivnosti.

Očekivani rezultati:

- 13 lokalnih OCD-ova koji sudjeluju u aktivnostima izgradnje kapaciteta relevantnih za svoje područje rada
- 5 lokalnih organizacija civilnog društva udruženih u tematsku mrežu i broj drugih dionika iz različitih sektora koji će do završetka projekta biti pridruženi u tematsku mrežu
- 6 provedenih ispitivanja javnog mijenja i potreba društva
- 3 provedena znanstvena istraživanja
- 4 objavljena znanstvena članka
- 2 objavljena stručna članka
- 6 izrađenih smjernica za razvoj javnih politika utemeljenih na dokazima
- 6 provedenih analiza društvenog utjecaja predloženih intervencija
- 6 održanih strukturiranih dijaloga svih dionika i donositelja odluka

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, operativni program Učinkoviti ljudski potencijali. Ukupan iznos projekta je 3,598,938.43 HRK, od čega je 85% osigurano iz sredstava Europskog socijalnog fonda, a 15% iz Državnog proračuna Republike Hrvatske. Projekt se provodi od 29. listopada 2020. do 29. listopada 2023.

U okviru projekta, Drugo more provodi istraživanje o funkcioniranju i utjecaju mreža, osobito mreže Klubture na hrvatsku nezavisnu scenu. Istraživački tim čine Sanja Sekelj, Donato Ricci, Edgar Buršić i Davor Mišković.

U prvoj polovici godine odrađeno je više sastanaka istraživačkog tima te je dovršen posao sistematizacije i unošenja podataka u tablice koje su potrebne za daljnju obradu i provedbu samog istraživanja o funkcioniranju i utjecaju umrežavanja na hrvatskoj nezavisnoj sceni. U drugoj polovici

godine napravljeno je više simulacija u programima Pajek i Gephi, te smo se odlučili obradu podataka napraviti u Gephiju, naprosto zato što je jednostavniji. Iz simulacija smo također pokušali utvrditi što možemo iščitati i odrediti na koji način možemo povezati podatke iz mreže Clubture i različitih platformi koje se javljaju na natječaje Zaklade Kultura nova. Donijeli smo određene odluke radi jasnoće istraživanja, npr. isključivanje međunarodnih platformi iz istraživanja, te smo odredili fokus istraživanja na granice nezavisne kulture jer nam se činilo zanimljivim iz samih suradnji utvrditi koliko se proteže tzv. nezavisna kulturna scena. Završili smo i uvodne tekstove članka koji se odnose na objašnjavanje predmeta istraživanja, uzorka, načina obrade podataka i odluka koje smo donijeli o ponderiranju određenih veza. Članak smo prijavili uredništvu časopisa *Društvo i prostor* (bivša *Sociologija sela*) za objavljivanje što je prihvaćeno.

7. REMOTE.LAB

Remote.lab je platforma za kolaborativno kuriranje, istraživanje i proizvodnju hibridnih znanja. Platforma je razvijena oko ideje vizualnih konstelacija, sa sučeljem koje funkcionira kao otvorena površina za kreiranje međusobno povezanih, kontekstualno bogatih digitalnih sadržaja. Svakom dodanom konstelacijom, Remote.lab se širi, s ciljem da postane robustan, dijeljeni prostor za transdisciplinarna istraživanja i umjetničke prakse. Platforma je dostupna za pregled na adresi remote-lab.org.

Projekt je 2021. pokrenut u sklopu Akademije likovnih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, a u 2022. je razvijan uz potporu Zaklade Kultura Nova. Projekt razvoja ovog prostora „zajedničkog kuriranja, istraživanja i proizvodnje hibridnog znanja“ u 2022. godini vodi Greta Creative Network u suradnji s Dominom, Drugim morem, KONTEJNER-om, Radionom i WHW-om. Autori koncepta, vizualnog i programskog sučelja ove kompleksne strukture međusobno povezanih čvorova digitalnog sadržaja su Nikola Bojić, Mihael Giba i Damir Prizmić.

Tijekom rada na beta fazi platforme, Drugo more je sudjelovalo u partnerskim sastancima, te je u formi mreže i vizualne konstelacije prikazalo aktivnosti provedene u okviru programa *Dopolavoro* projekta *Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture*.

8. SNAĐI SE DRUŽE

Snadi se družje je višegodišnji projekt koji kombinira umjetničko i teorijsko istraživanje praksi poput varanja, laganja, krivotvorenja i općenito muljanja depriveligiranih skupina kako bi ostvarili određena prava ili privilegije koje su uobičajenom onemogućene ovim društvenim skupinama.

U siječnju je u sklopu ovog projekta održan višednevni seminar s glavnim sudionicima i članovima istraživačkog tima - koji čine Mara Ferreri, Carmen Wiesskopf, Domagoj Smoljo, Đorđe Balmazović, Dragan Protić, Valeria Graziano, Marcell Mars, Tomislav Medak i Davor Mišković – koji su se u svrhu rada na njegovom detaljnom osmišljavanju okupili u Rijeci od 10. do 16. siječnja. Također, 15. siječnja održano je u prostoru Filodrammatice javno predstavljanje samog projekta. U narednim je mjesecima održano više online sastanaka sa svim uključenim stranama radi konkretnih dogovora i daljnje razrade pojedinih projektnih područja. Riječ je o prvoj fazi projekta koja predviđa osmišljavanje i uspostavu koncepta, te donošenje odluka o tome kako uključiti druge umjetnike i producente u cjelokupni proces. Očekivani rezultati ovog projekta uključuju stvaranje zajedničkog silabusa, dostupnog putem posebno dizajniranog softvera Sandpoints, produkciju pojedinačnih umjetničkih radova, grupnu izložbu i interdisciplinarni festival.

Napravili smo projektni konzorcij koji osim Drugog mora čine organizacije Kiosk (Beograd), Labomedia (Orlean), Unfinished Spaces (La Valletta) i Vektor (Atena) te umjetnički kolektivi Mediengruppe Bitnik (Berlin), Škart (Beograd/Ljubljana) i RYBN (Pariz). Zajedno smo dalje razradili projekt i prijavili ga na natječaj Kreativna Europa. Kako je projekt odobren za financiranje krajem godine smo se bavili detaljnijim planiranjem aktivnosti u sljedeće dvije godine.

Izveštaj o prihodima i rashodima u 2022. godini moguće je pronaći na stranicama Ministarstva financija Republike Hrvatske, u Registru neprofitnih organizacija, na [ovoj poveznici](#).